

RAT «Estonia» töö on käesoleval hooajal mõnelgi puhul andnud põhjust rõõmustamiseks: mitmed õnnestunud uulavastused on rikastanud repertuaari, värskust ning hoogu on toonud Neeme Järvi asumine dirigendipulti, huvi on äratanud külalisesinejad, lühidalt — teatri ümber on jälle seda terveyt huvi ja elevust, ilma milleta tõelist teatrielu kujutleda ei saa. Seepärast oli ka täiesti seaduspärane see huvi, millega oodati kolme uue algupärase balleti — Heino Jürisalu «Tänava», Eino Tambergi «Poisi ja liblika» ja Jaan Koha «Kaubamaja» — esietendust U. Väljaotsa lavastuses. (U. Väljaots on ühtlasi selle balletiõhtu loomise mõtte algataja ja libretode autor.) Kolm algupärast balletti ühel õhtul, pealegi kaks neist tänapäevateemalisi — kahtlemata oli see väärt sündmus teatrielus.

Nüüd on esietendusest möödas juba mõned nädalad, muljed lavastustest on mitmesugused ja üsna vastandlikud. Võib kuulda täiesti eitavaid arvamusi; on neid, kes peavad neid keskpäraseks; kolmandad näevad siin õigeid otsinguid kaasaegse balleti arenguks, aga nende arvamusel lisandub enamasti pikk seletus kavatsusest ja teostusest. Et neisse vastakatesse hinnangutesse mõningat selgust tuua, korraldas «Sirbi ja Vasara» toimetuse arutelu, millest võtsid osa sm-d A. Ekston, M. Murdmaa, L. Tormis, A. Tamarkin ja H. Aassalu. Tuleb märkida, et arutelust osavõtjail tuli toetuda esimestele muljetele ja arusaadavalt ei saanud kõiki küsimusi põhjalikult vaagida.

Millest siin räägiti?

Esimesena vahetati muljeid «TÄNAVA» üle, mis on loodud Heino Jürisalu muusikale. Selles osas olid mõtted kõige erinevamad. Küsimused tõusid põhiliselt sellest tingituna, et «Tänava» mõte on jäänud paljuski ebaselgeks. Mida balletiga tahetakse ütelda ja kas sellise teema toomine balletilavale end õigustab? «Tänava» süžee on iseendast lihtne — õises linnas (lavakujunduses on Tallinn) sihi-

tult ringihulkuv jõuk hakkab kimbutama nende kätte sattunud noormeest. Viimase päästab aga sama jõugu hulka kuuluv tütarlaps. Tütarlapse armumine, temas toimuv muutus, vabanemine halbade mõjude alt moodustabki balleti olulise sisu. Mida ja kellele taheti selle looga öelda — see küsimus jääb lavastuses kahjuks selge vastuseeta; kõlama jääb konstateeriv laad, mis ei jäta ruumi suhtumisele kujutatavasse. Tänapäeva kujutamine balletilaval näib üldse olevat omaette põhjalikku arutamist vääriv teema.

Edasi keskendus jutt põhiliselt «Tänava» teostusele. Jutuajamisest selgus, et illustriativse ja vähemolulise esilekerkimine on tingitud ka sellest, et balleti sisulises lahenduses ei olnud mitmed olulised momendid (Tütarlapse ja Noormehe kohtumine, tunde tekkimine) küllalt selgelt aktsentueeritud. Miks Noormees armub, miks Tütarlaps eelistab seda Noormeest teistele? Edasises töös tuleks tähelepanu keskendada just murdepunktidele Tütarlapse (U. Ulla) psühholoogias, temas toimuvad muutused peaksid selgemalt esile tõusma. Mitmeid küsimusi tõusis seoses Tütarlapse karakteriga: kas peab ta mõjuma nii eksootiliselt, milleks on vaja tema vulgaarsust kostüümiga niivõrd rõhutada? Rahul ei olnud Noormehe (J. Lass) kujuga, kellel samuti on balleti sisulisele lahendusele palju kaasa rääkida. Ta mõjub liiga abituna. Lavastaja U. Väljaotsa koreograafilise lahenduse üldist laadi peeti antud lavastuse sobivaks. Ent mitmes osas jätab see veel soovida. Palju eklektikat on Tütarlapse koreograafilises partituuris. Siin on poose pooside pärast, nad ei ole kuigivõrd orgaaniliselt ühendatud ega leia järgnevas arendust. Üksikud momendid mõjuvad liiga robustselt. Huvitavaks ja õigeks peeti lõnguste lahendust — nad jäätavad külmalt eemaletõukava mulje.

sum. 1. 1. 194. a.

Arutlusi kolme balleti ümber

«Tänava» lavastus ei ole veel koreograafiliselt stiilipuhas. Mõtlemist vajaks ka konkreetsuse ja üldistuse vahekorral lavastuses. Ent «Tänava» laad peaks U. Väljaotsale jõukohane olema ja edasiste proovidega peaks kavatsus selgemalt välja tulema.

Järgnevalt tuli kõne alla E. Tambergi «POISS JA LIBLIKAS». Nagu nähtus sõnavõtudest, oodati sellest balletist hoopis rohkem juba sellepärast, et siin oli libretoliseks aluseks A. H. Tammsaare samanimeline sügavasisuline kunstmuinasjutt. Ent balletina mõjub «Poiss ja liblikas» praegu vaeselt ja väheütlevalt. Millest selline mulje?

Üsna üksmeelselt leiti, et kõige otustavamast osa sellises muljes etendab koreograafilise keele vaesus ja abitus. See ongi ilmselt olnud lavastajale U. Väljaotsale tõsiseks kammitsaks ja põhjuseks, miks Tammsaare teose idee balletikeeles kõlama ei pääse. Palju on siin lihtsate võtete kordamist, vajaka on jäänud lahenduse oskusest tantsukeeles. Suhteliselt paremini mõjub lavastuses Liblikas, keda tantsib andekas baleriin Aime Leis. Tema liikumise joonis, mis võiks küll ka olla palju huvitavam ja rikkam, löi siiski mulje liblikast, kes mõjub ühtaegu ahvatlevalt kaunina, võrgutavana, ilusana ja eemaletõrjuvana. Ent kahjuks mõjus liblika püüdumise tantsuline lahendus primitiivselt ja see ei toonud välja Tammsaare mõtet.

Vähe on läbi mõeldud lillede osa lavastuses. Nad pole lavastuslikus lahen-

duses saanud vajalikku sisulist tähen-dust ega tihedat seost muuga. Esineb liigset staatikat, tühikuid. Kasutamata võimalusi on siin rühmatantsudes, mis peaksid mõjuma pidevalt vahelduvate koreograafiliste kompositsioonidena. Ei veena lillede purukstallamise illusioon, lillede surm on alla kriipsutatud ühe detaili, mooni allalangeva käe kaudu, kuid see ei ole teose mõtte jaoks küllaldane.

Rahul ei olnud ka kostüümidega (L. Klaus). Nende värvid on ju meeldivad, ent eriti lillede ja mooni kostüümid mõjuvad raskepärast. Õnnestunuks peeti «Poisi ja liblika» lavastuses valgusega loodud suvist päikesepaistelist meeleolu.

Kui esimene balletit tekitas küsimusi sisuliste momentide pärast, siis «Poiss ja liblikas» vääriks uut koreograafilist dramaturgiat.

Ka kolmanda balleti, Jaan Koha «KAUBAMAJA» lavastuse suhtes oli poleemilisi arvamusi. Jällegi kerkis küsimus — mida tahab teater sellega ütelda? Osa sõnavõtjaid leidis jällegi, et ka sellistel kergedel žanripildikestel, välvõtetena antud šaržidel peaks balletilaval eluõigus olema. Toodi esile mitmeid häid momente lavastusest — üsna meeolukas ja leidlik on sissejuhatav osa (rahva sisenemine), mõjule pääsevad lüürilises plaanis lahendused balleti lõpus.

Kahjuks on aga mitmed karakterid antud liiga lihtsustatult ja nendega taotletud koomika jääb liiga jämeda-koeliseks. Esineb ka üsna küsitavat koomikataotlust, mida võib tõlgendada mitmeti (kasahhi sissetoomine praegusel kujul). Mõndagi «Kaubamaja» lavastuses vajaks läbimõtlemist nii kavatsuses kui ka teostuses. Balletis on mõeldud oma telg — tütarlaps algab ja lõpetab, kuid vahepealsetes stseenides on kordumist, kuhjamist, üks või teine kavatsetud moment ei tõuse küllalt ereda punktina esile.

«Kaubamaja» lavastus mõjub paljus ainult improvisatsioonina, kindla seade puudumine annab end tunda. Ilm-

selt on lavastus valminud kiirustades. Kuid eriti sellise balleti puhul nagu «Kaubamaja», kus stseenid kiiresti vahelduvad, peaks iga stseen olema lõpuni viimistletud ja terviklik. Kõige viimistlemiseks pole aga nähtavasti aega jätkunud.

Tunnustavalt kõneldi kunstnik Lembit Roosa lavakujundusest, mis ei illustreeri, vaid aitab omalt poolt kaasa balletide sisulistele lahendustele.

Muusika suhtes olid arutlusel antud hinnangud üsna põgusad. Heino Jürisalu «Tänavast» kõneldi kui uuest sammust tema loomingus. Jaan Koha «Kaubamaja» leidlik muusika pakub häid võimalusi humoristlike pildikeste loomiseks. Nagu märkisid sõnavõtjad, oodati rohkem Eino Tambergi muusikalt. See on hetasemeline, me tunne-mes selles Tambergi loomingulist käekirja, kuid muusikas oleks oodanud «Poisi ja liblika» mõttest inspireerituna ka uut kvaliteeti.

KOKKUVÕTTEKS. Kõigis kolmes balletilavastuses esinevad puudused on küllalt olulised, sest need puudutavad teoste ideelist liini. Selge on, et tee igati hinnatava lõppresultaadini on algupärandite lavastamisel märksa keerukam ja vaevarikam loominguline protsess kui ajaproovi läbiteinud teoste puhul. Ent miks peame konstateerima kiirustamisest tingitud puudusi, läbimõtlematust ja ebaselgust? Kerge oleks panna kõik need puudused lavastaja U. Väljaotsa arvele. Kuid see poleks õiglane. Kindlasti oleks paljud puudused olnud kõrvaldatavad proovide käigus ja ühistel arutelustel kollektiivis ning kunstnikukogus, kui need oleksid toimunud aegsasti enne esietendust. Tõsi, kõige suuremad puudused tulenevad koreograafiast. Kas poleks olnud võimalik rakendada kõrvuti andeka lavastaja U. Väljaotsaga veel eraldi koreograafi?

Mida kolme balletilavastusega ette võtta? Jätta nad sellisel kujul repertuaari? RAT «Estonia» juhtkonnal tuleks küsimust kaaluda; ilmselt on kõigi kolme lavastuse juures tarvis veel tublisti töötada.